

BÖLÜM 14

MERHAMET YORGUNLUĞU ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Ömer Faruk COŞKUN¹

GİRİŞ

Önemsemenin ve ilgi göstermenin bir bedeli vardır. Bir başka bireyin acısının derin farkındalığı ve bu acıyı hafifletme arzusu olarak ifade edilen merhamet duygusu (Chochinov, 2007) kimi zaman bireylerin omuzlarına ağır yükler yükleyebilmektedir. İş hayatı içerisinde travma yaşayan bireyler ile çalışan profesyoneller bu stresli durum ile sıklıkla karşı karşıya kalmaktadır. Travmaya dolaylı olarak maruz kalan bu profesyoneller, travma yaşayan bireyin ihtiyaçlarına odaklanırken kendi ihtiyaçlarını ve sağlıklarını göz ardı edebilmektedir. Karşı tarafın acısını dindirmeye odaklanan profesyoneller, travmatik olayla ilgili bilgiye ulaşırken bu bilgi ile beraber hissedilen acıyı da deneyimlemektedir (Figley, 1995). “Merhamet yorgunluğu” olarak kavramlaştırılmış olan bu olgu, psikolojik travmayı ele alan klinik çalışmalarda mesleki bir tehlike olarak görülmektedir (Bride & ark., 2007). Bir profesyonel işini ne kadar iyi yapıyorsa, merhamet yorgunluğuna karşı o kadar savunmasızdır (Figley, 1995). Bu savunmasızlık hali, merhamet yorgunluğunun ironik tarafıdır.

Travma geçirmiş insanlar üzerinde yapılan çalışmaların pek çoğu, dolaylı veya ikincil olarak travmatize olmuş bireyleri göz ardı etmekte ve doğrudan kurbanlara odaklanmaktadır. Fakat travmatik bir olayı neyin oluşturduğuna ilişkin bilgiler, bir başkasının travmatik deneyimlerinin travmatize edici olabileceğini göstermektedir (Figley, 1995). Travmaya dolaylı olarak maruz kalma; profesyonellerde olumsuz duygusal, bilişsel ve davranışsal değişiklikler için doğal bir risk teşkil etmektedir (Bride & ark., 2007). Mesleki bir tehlike ve risk olarak görülen merhamet yorgunluğu, profesyonelleri fiziksel ve psikolojik olarak olumsuz etkileyebilmektedir (McHolm, 2006). Danışanlarının korku, acı ve ıstırap hikâyelerini dinleyen profesyoneller, umursadıkları için benzer duyguları hissedebilmektedir. Örneğin, tecavüz mağdurlarıyla çalışan terapistler, bazen tecavüzcülere karşı tüm erkekleri kapsayan genel bir tiksinti geliştirebilmektedir.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Antakya MYO, farukcosk@gmail.com

Merhamet yorgunluğu, travma geçirmiş bireyler ile ilgilenmenin doğal bir sonucudur (Sabo, 2006). Çünkü çalışanlar ne kadar profesyonel bir yaklaşım benimsese de, insani özellikler olan “iletişim kurma arzusundan” ve “empatiden” kaçamamaktadır. Bu varsayımdan yola çıkarak, kaçınılamaz olan bu olgunun derinlemesine ele alınarak farklı boyutları ile incelenmesi; nedenleri ve sonuçlarını anlamak ve olumsuz etkileri ile baş etme yollarının belirlemek için önem arz etmektedir. Bu doğrultuda bu çalışmada, geçmiş yıllarda merhamet yorgunluğunu odağa almış çalışmalar incelenmiş ve merhamet yorgunluğu araştırmalarının eğilimleri konusunda değerlendirmeler yapılmıştır.

Bu çalışma beş kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda, merhamet yorgunluğu kavramı ele alınmıştır. İkinci kısımda, merhamet yorgunluğunun nedenleri açıklanmıştır. Üçüncü kısımda, merhamet yorgunluğu ile baş etme stratejileri üzerinde durulmuştur. Dördüncü kısımda, geçmiş yıllarda yapılan merhamet yorgunluğu konulu çalışmalar analiz edilmiştir. Sonuç kısmında, yapılan analizlerde elde edilen bulgulara yönelik değerlendirmeler yapılmıştır.

MERHAMET YORGUNLUĞU KAVRAMI

Merhamet, bir kimsenin veya bir başka canlının karşılaştığı kötü durumdan dolayı duyulan üzüntüdür (TDK, 2022). Diğer bir ifade ile merhamet, bir kişinin başka bir kişinin yaşadığı kötü bir olaydan üzüntü ve acıma hissi duyması ve kötü olayı yaşayan kişi ile empati kurarak yardım etme hissinin oluşmasıdır (Polat, 2016). Jenkins ve Warren (2012) merhameti, başkalarının acısı ve ıstırabının derin farkındalığı olarak açıklamaktadır. Merhamet kavramının acıma anlamını içeren diğer kavramlardan en önemli farkı, bireyin merhamet duygusundan aldığı güç ile yardım etme isteğinin ortaya çıkmasıdır (Cingi & Eroğlu 2019). Yorgunluk ise, çalışma ve benzeri sebeplerle bireyin ruh ve beden etkinlikleri açısından verimlilik düzeyinin azalmasıdır (TDK, 2022). Bu durum aynı zamanda kişinin bunaltıcı ve sürekli bir tükenme hissi sonucunda her zamanki fiziksel ve zihinsel performansında da düşüş neden olmaktadır (Jenkins & Warren, 2012).

Merhamet ve yorgunluk kavramları temel alınarak travmatik olaylarla karşılaşan insanlara yardım etme sürecinin yardım eden bireyler üzerindeki olumsuz sonuçlarını tanımlamak amacı ile “merhamet yorgunluğu” kavramı ortaya çıkmıştır (Şirin & Yurttaş, 2015). Merhamet yorgunluğu; bir kişinin yaşadığı travmatik olaylar hakkında bilgi sahibi olmaktan ve travma geçirmiş bir kişiye yardım etmekten veya yardım etmek istemekten kaynaklanan stres ile doğal olarak ortaya çıkan davranışlar ve duygulardır (Figley, 1995).

Joinson 1992 yılında “merhamet yorgunluğu” kavramını ilk olarak acil servislerde çalışan hemşirelerde tükenmişliği incelerken kullanmış ve merhamet yorgunluğunu; bakım veren mesleklerde insanları etkileyen benzersiz bir tükenmişlik biçimi olarak tanımlamıştır. Bu çalışmada, empatik ve özenli bireyler olan hemşirelerin, yardım ettikleri kişilerin travmatik stresini absorbe edebileceği öne sürülmüştür (Najjar & ark., 2009). Figley (1995) ilk çalışmalarında merhamet yorgunluğunu bir tür tükenmişlik ve “ikincil mağduriyet” olarak tanımlamış ve daha sonraki dönemde yüzlerce profesyonel ile görüşerek yaptığı araştırmalar sonucunda merhamet yorgunluğu kavramını detaylandırmıştır. (Figley, 1995) merhamet yorgunluğunu, aniden ve uyarı vermeden ortaya çıkan, bir çaresizlik ve kafa karışıklığı duygusunun yanı sıra destekçilerden soyutlanma duygularını içeren bir stres tepkisi olarak tanımlamıştır.

Figley (1995) merhamet yorgunluğunun, “ikincil travmatik stres bozukluğu” ile eş anlamlı olduğunu belirtmektedir. Figley (1995) çalışmasında, ikincil travmatik stres bozukluğu kavramı yerine merhamet yorgunluğu kavramının kullanılmasının nedenini; özellikle sağlık profesyonelleri tarafından “ikincil travmatik stres bozukluğu” etiketinin küçük düşürücü olduğunun düşülmesi ve bundan rahatsızlık duyulması şeklinde açıklamaktadır. Örneğin bir hemşirenin görevini yaparken yaşadığı deneyim, merhametin stresi veya yorgunluğu şeklinde daha iyi tanımlandığı düşünülmektedir. Bu nedenle, bu olguları tanımlamak için merhamet yorgunluğu daha “kullanıcı dostu” bir terim olarak ifade edilmektedir (Bride & ark., 2007).

Merhamet yorgunluğu (ikincil travmatik stres bozukluğu), travma geçirmiş bireyler ile ilgilenmenin doğal bir sonucudur (Sabo, 2006). Çünkü çalışanlar ne kadar profesyonel bir yaklaşım benimsese de, insani özellikler olan iletişim kurma arzusundan ve empatiden kaçamamaktadır. Merhametli ve empatik olan birey, bu kaçınamama hali nedeni ile çoğu durumda bir bedel ödemek zorunda kalmaktadır (Figley, 2002). Bu bedel, merhamet yorgunluğudur.

Merhamet yorgunluğu için risk faktörleri; hem aşırı vicdanlı, mükemmeliyetçi ve özverili olma gibi kişisel unsurları, hem de işle ilgili unsurları içermektedir (Najjar & ark., 2009). Örneğin Türkiye’de sağlık sistemi içerisinde önemli bir yere sahip aile sağlığı merkezlerinde görev alan aile hekimlerinin hastaları ile kurdukları güçlü bağlar, merhamet yorgunluğu için risk teşkil etmektedir. Travma yaşamış insanlar ile çalışan profesyoneller olarak travma çalışanları, merhamet yorgunluğunun bu ve benzeri risklerine karşı savunmasızdır. Bunun dört nedeni vardır. Figley (1995), bu nedenleri şu şekilde sıralamaktadır:

- Empati, travma çalışanları için travmatize olmuş kişilere yardım etmek için önemli bir kaynaktır.
- Çoğu travma çalışanı hayatlarında bazı travmatik olaylar yaşamıştır.
- Travma çalışanın çözülmemiş travması, benzer travmatik olay yaşayanlar ile etkileşimi sonucunda harekete geçirilecektir.
- Çocuk travmaları, merhamet yorgunluğunun önemli bir uyandırıcısıdır ve özellikle polis memurları, itfaiyeciler, acil tıp teknisyenleri ve diğer acil durum çalışanları, çocukların acısıyla uğraşırken merhamet yorgunluğuna karşı daha savunmasızdır.

Bu nedenlere bağlı olarak, merhamet yorgunluğunun temelinde; empati ve maruz kalma olmak üzere iki önemli kavramın olduğu söylenebilmektedir. Eğer bir birey, empatik değilse ve travmatize olmuş kişilere maruz kalmıyorsa merhamet yorgunluğu yaşama ihtimali çok azalmaktadır (Figley, 1995). Diğer bir ifade ile bir birey, empatik değilse veya travmaya dolaylı olarak maruz kalmıyorsa merhamet yorgunluğu riski oldukça düşüktür.

Merhamet yorgunluğu ile ilgili literatüre bakıldığında merhamet yorgunluğu kavramı ile tükenmişlik kavramının iç içe olduğu görülmektedir. Bu nedenle bu kavramlar arasındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya koymak, merhamet yorgunluğunun doğru olarak anlaşılabilmesi için faydalı olacaktır. Merhamet yorgunluğu ve tükenmişlik önemli benzerliklere sahip olan iki olgudur. Her iki olgu da duygusal etkileşimden kaynaklanabilmekte, profesyonellerin sunduğu hizmetleri olumsuz etkileyebilmekte, empatik yeteneğin risklerini taşıyabilmekte ve psikolojik sorunlara neden olabilmektedir. Ancak bu kavramlar arasında önemli farklılıklar da bulunmaktadır (Najjar & ark., 2009). Tükenmişlik; fiziksel, duygusal, davranışsal, işe ilişkin ve kişilerarası ilişkilere yönelik semptomları olan kademeli olarak iş yüküne maruz kalmayı, idealizmin erozyonunu ve başarıdan kaçınmayı içeren bir süreçtir (Figley, 1995). Tükenmişlik; rol stresi, çalışma koşulları ve destek eksikliği gibi nedenler ile ilişkili iş stresiyle baş edememe durumudur (Maytum & ark., 2004).

Bu tükenmişlik tanımlarından yola çıkarak, tükenmişliğin daha çok çevresel stres faktörlerine işaret ettiği, merhamet yorgunluğunun ise durumun ilişkisel doğasını ele aldığı söylenebilmektedir (Potter & ark., 2010). Diğer taraftan yavaş yavaş ortaya çıkan ve duygusal tükenmenin bir sonucu olan tükenmişliğin tersine merhamet yorgunluğu, küçük bir uyarma ile aniden ortaya çıkabilmektedir. Tükenmişliğin aksine, merhamet yorgunluğunda çaresizlik, kafa karışıklığı ve destekçilerden soyutlanma hissi bulunmaktadır (Figley, 1995). Merhamet yorgunlu-

ğu; başka bir kişinin travmasına maruz kalmanın doğrudan bir sonucu olarak ve aniden ortaya çıkması nedeniyle tükenmişlikten farklı semptomlar göstermektedir. Merhamet yorgunluğu; duygusal olarak zorlayıcı durum ile kısa süreli maruz kalma, tükenmişlik ise uzun süreli maruz kalmanın getirdiği fiziksel, duygusal ve zihinsel tükenmedir. Her ikisi de zihinsel, fiziksel ve psikolojik tükenme ile sonuçlanırken, merhamet yorgunluğu; semptomların ve sıkıntıların çoğunda travma sonrası stres bozukluğunu yansıtmaktadır. Merhamet yorgunluğu; travmatik anılar, aşırı uyarılma veya hissizlik, aynı veya benzer durumlardan kaçınma ve tükenme ile ilgiliyken tersine tükenmişlik; güçsüzlük ve düşük iş tatmininin bir sonucudur ve çalışanın kademeli olarak işten ayrılmasına yol açmaktadır (Sorenson & ark., 2016).

MERHAMET YORGUNLUĞUNUN NEDENLERİ

Merhamet yorgunluğunun nedenlerini açıklamak üzere Figley (2002) tarafından “Merhamet Stresi ve Yorgunluğu Modeli” geliştirilmiştir. Bu modele göre merhamet yorgunluğuna zemin hazırlayan; empati yeteneği, empatik endişe, travma yaşayana maruz kalma, empatik tepki, merhamet stresi, başarı duygusu, geri çekilme, uzun süreli maruz kalma, travmatik anılar ve hayat akışındaki aksamalar olmak üzere on faktör bulunmaktadır (Figley, 2002). Bu faktörler aşağıda sırası ile açıklanmaktadır.

- Empati yeteneği, bireyin başkalarının acısını fark etme yeteneğidir. Empati, merhamet stresinin ve merhamet yorgunluğunun temel taşıdır.
- Empatik endişe, bireydeki ihtiyacı olan insanlara cevap verme motivasyonudur. Bireyde eğer bu motivasyon yok ise, empati yeteneği tek başına yetersiz kalmaktadır.
- Travma yaşayana maruz kalma, bireyin doğrudan travmayı yaşayan kişinin acısını deneyimlemesidir. Bu doğrudan deneyimlemenin birey üzerinde fiziksel ve psikolojik sonuçları olabilmektedir.
- Empatik tepki, bireyin empati kurarak travma yaşayan kişinin acısını azaltmak için ne ölçüde çaba gösterdiğiidir. Birey, doğrudan travmayı yaşayan kişinin korkusunu, öfkesini ve diğer duygularını deneyimlemeyebilmektedir. Bireyin yaşadığı merhamet yorgunluğu, bu deneyimlerin bir sonucudur.
- Merhamet stresi, bireyin travma yaşayan kişiye verdiği empatik tepkiden kaynaklanan duygusal enerjinin kalıntısıdır. Travma yaşayan kişinin acısını dindirmek için devam etme isteği oluşturmaktadır. Diğer stres türlerinde olduğu gibi, bireyin bağışıklık sistemi ve yaşam kalitesi üzerinde olumsuz etkileri bulunmaktadır ve diğer değişkenler ile birlikte merhamet yorgunluğunun oluşmasına zemin hazırlamaktadır.

- Başarı duygusu, merhamet stresini azaltan veya önleyen bir faktördür. Bireyin travma yaşayan kişiye yardım etme çabalarından ne ölçüde tatmin olduğunu göstermektedir.
- Geri çekilme, merhamet stresini azaltan veya önleyen diğer bir faktördür. Geriye çekilme, bireyin travma yaşayan kişiye müdahalesi sırasında kişinin acısından kendisini uzak tutabilme ölçüsüdür. Geri çekilme ve başarı duygusuna rağmen birey; eğer merhamet stresinin oluşmasına izin verirse, merhamet yorgunluğu riski ortaya çıkabilmektedir.
- Uzun süreli maruz kalma, acı çeken kişiye yardımcı olmak için uzun süreli devam eden sorumluluk duygusudur.
- Travmatik anılar, bireyde hatırladığında duygusal bir tepkiye neden olan olaylardır. Depresyon ve anksiyete gibi rahatsızlıkları tetikleyen hatıralardır.
- Hayat akışındaki aksamalar, rutin ve gündelik sorumlulukların yönetimindeki beklenmedik değişikliklerdir. Normal şartlarda bu aksamalar, belirli düzeyde tolere edilebilmekte fakat yukarıda ifade edilen diğer faktörler ile birleştiğinde merhamet yorgunluğuna neden olabilmektedir.

MERHAMET YORGUNLUĞU İLE BAŞ ETME STRATEJİLERİ

Merhamet yorgunluğu, bakım bekleyen bireyler ile uzun süreli, devamlı ve yoğun temasın neden olduğu kademeli olarak artan ve birikimli bir sürecin nihai sonucudur. Bu süreç sonunda merhamet yorgunluğu yaşayan kişide; fiziksel, sosyal, duygusal, ruhsal ve entelektüel değişiklikler kendini göstermektedir (Coetzee & Klopper, 2010).

Merhamet yorgunluğu riski ile karşı karşıya olan profesyonellerin, merhamet yorgunluğunun tetikleyicileri ve merhamet yorgunluğu ile başa çıkma mekanizmaları hakkında farkındalık kazanmaları önemlidir (Najjar & ark., 2009). Bu açıdan, merhamet yorgunluğunu önlemenin veya iyileştirmenin ilk adımı, merhamet yorgunluğunun belirti ve semptomlarını tanımadır. Profesyonellerin, semptomların varlığı için kendilerini sürekli olarak izlemesi, merhamet yorgunluğu riskini azaltmaya faydalı olabilmektedir (Bride & ark., 2007).

Bazı zamanlarda, profesyonellerin merhamet yorgunluğunu engellemeleri tek başlarına mümkün olmayabilmektedir. Merhamet yorgunluğu deneyimi nedeniyle, travma yaşamış olan kişilerin bakımı ile ilgilenen profesyoneller, yardıma ihtiyaç duyabilmektedir (Najjar & ark., 2009). Bu yardım ihtiyacının profesyoneller arasında bir eksiklik veya zayıflık olarak görülmemesi ve normal kabul edilmesi gerekmektedir. Figley (2002) sosyal desteğin, merhamet yorgunluğu ile baş etmede kritik bir rol oynadığını ifade etmektedir.

Etkili iletişim merhamet yorgunluğu ile baş etmede diğer önemli bir araçtır. Etkili iletişim becerileri, sadece travmatik olayı yaşayan kişileri değil aynı zamanda bu kişiler ile ilgilenen profesyonelleri de olumlu etkilemektedir. Çünkü merhamet yorgunluğu yaşayan bireyler daha az etkili iletişim kurmaktadır (Najjar & ark., 2009).

MERHAMET YORGUNLUĞU İLE İLGİLİ YAPILAN ARAŞTIRMALARIN İNCELEMESİ

Merhamet yorgunluğu ile ilgili ulusal yazında yapılan araştırmaların tespit edilmesi için “Dergi Park Veri Tabanı” kullanılarak tarama yapılmıştır. Dergi Park Veri Tabanında, “merhamet yorgunluğu” kelime grubu taramalar için anahtar kelime olarak kullanılmıştır. Yapılan tarama sonucunda, 31 makaleye ulaşılmıştır. Ulaşılan 31 makale üzerinde yapılan özet ve anahtar kelime incelemesi sonucunda; iki makalenin anahtar kelimeleri içerisinde “merhamet yorgunluğu” kelime grubu yer almadığı ve iki makalenin araştırma amacı bu çalışma kapsamına girmediği için toplam dört makale değerlendirme dışında tutulmuştur. Sonuç olarak, 27 makale analiz edilmek üzere ele alınmıştır. Bu makaleler, nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi tekniği ile incelenmiştir. Makaleler; yayım yıllarına, yazar sayılarına, türlerine, araştırma türlerine, kullanılan veri toplama tekniğine, amacına, örnekleme ve sonuçlarına göre analize tabi tutulmuştur. Bu analizler sonucunda elde edilen bulgular, aşağıda sunulmaktadır.

Bu çalışmada analize dâhil edilen 27 makalenin yıllara göre dağılımına bakıldığında, ilk defa ulusal yazında 2015 yılında merhamet yorgunluğu konulu makalenin yayınlandığı ve özellikle son iki yılda (2021 ve 2022) merhamet yorgunluğu konulu çalışmalarda kayda değer bir artış olduğu görülmektedir. Merhamet yorgunluğu ile ilgili en fazla makale (9 adet) 2021 yılında yayınlanmıştır (Tablo 1).

Tablo 1. Makalelerin Yayım Yıllarına Göre Dağılımları

Makalenin Yayım Yılı	Sıklık	Yüzde (%)
2015	2	7%
2016	1	4%
2017	1	4%
2018	1	4%
2019	2	7%
2020	3	11%
2021	9	33%
2022*	8	30%
Toplam	27	100%
*01.06.2022 tarihine kadar yayınlanan makaleler dikkate alınmıştır.		

Yayımlanan makalelerin yazar sayıları incelendiğinde, 27 makalenin %7'sini bir yazarlı, %70'ini iki yazarlı, %7'sini üç yazarlı ve %15'ini dört yazarlı makaleler oluşturmaktadır (Tablo 2). Yazar sayısına göre en fazla makale, iki yazarlı (19 adet) olarak yayınlanmıştır.

Makalelerin Yazar Sayıları	Sıklık	Yüzde (%)
1 Yazar	2	7%
2 Yazar	19	70%
3 Yazar	2	7%
4 Yazar	4	15%
Toplam	27	100%

Araştırma kapsamında analizlere dâhil edilen 27 merhamet yorgunluğu konulu makalenin %78'ini oluşturan 21 makale araştırma makalesi, %22'sini oluşturan 6 makale ise teorik makaledir (Tablo 3). Uygulama kısmında nicel ve nitel yöntemler kullanan makaleler araştırma makaleleri olarak gruplandırılmıştır. Derleme çalışmalar ise teorik makaleler olarak dikkate alınmıştır.

Makale Türü	Sıklık	Yüzde(%)
Araştırma	21	78%
Teorik	6	22%
Toplam	27	100%

Araştırma türüne göre araştırma makalelerinin dağılımını Tablo 4'de gösterilmektedir. Tablo 4'deki sonuçlara göre, araştırma makalelerinin 19'unda nicel yöntemler tercih edilirken, 2 araştırma makalesinde nitel yöntemler kullanılmıştır. Araştırma makalelerinin uygulama aşamaları, %90 gibi ağırlıklı bir oranda nicel yöntemler ile yapılmıştır.

Makalelerin Araştırma Türleri	Sıklık	Yüzde(%)
Nicel	19	90%
Nitel	2	10%
Toplam	21	100%

Araştırma makalelerinde kullanılan veri toplama teknikleri incelendiğinde, nicel yöntemler kullanılarak yapılan 19 araştırmanın tamamında anket tekniğinin kullanıldığı görülmektedir. Aynı şekilde nitel yöntemler ile yapılan iki araştırmanın her ikisinde de yapılandırılmış görüşme tekniği ile veriler toplanmıştır (Tablo 5). Veri toplama aracı olarak anket tekniği kullanılan makalelerde dört farklı ölçek tercih edilmiştir. Bu ölçekler; Adams ve arkadaşları (2006) tarafından geliştirilen “Merhamet Yorgunluğu-Kısa Ölçeği” (6 makale), Pommier (2011) tarafından oluşturulan “Merhamet Ölçeği” (7 makale), Stamm (2005) tarafından geliştirilen “Çalışanlar İçin Yaşam Kalitesi Ölçeği” (7 makale), ve Stamm (2010) tarafından geliştirilen “Merhamet Doyumu ve Merhamet Yorgunluğu Ölçeğidir” (1 makale). On yedi çalışmada bu dört ölçekten sadece bir tanesi kullanılırken, iki çalışmada Pommier (2011)’in “Merhamet Ölçeği” ve Stamm (2005)’in “Çalışanlar için Yaşam Kalitesi Ölçeği” birlikte kullanılmıştır.

Tablo 5. Araştırma Makalelerinin Veri Toplama Tekniğine Göre Dağılımları

Makalelerin Veri Toplama Teknikleri	Sıklık	Yüzde(%)
Anket	19	90%
Görüşme	2	10%
Toplam	21	100%

Araştırma makalelerinin amacı, örnekleme ve sonucuna ilişkin bilgiler Tablo 6’da gösterilmektedir. 7 araştırma makalesinde merhamet yorgunluğu düzeyinin belirlenmesi, 2 araştırma makalesinde merhamet düzeyinin tespit edilmesi, 12 araştırma makalesinde ise merhamet yorgunluğu ile bazı değişkenler arasındaki ilişkinin saptanması amaçlanmaktadır. Merhamet yorgunluğu düzeyi ile ilişkisi ele alınan değişkenler; merhamet, çalışma yaşam kalitesi, motivasyon, iş doyumunu, etik duyarlılık, hasta bakım memnuniyeti, psikolojik dayanıklılık, hasta güvenliği, sağlıklı yaşam biçimi davranışı, bakım davranışları ve sürekli öfke düzeyidir. İş doyumunu, merhamet yorgunluğu ile en fazla ilişkisi araştırılan değişkendir. Merhamet yorgunluğu ile iş doyumunu arasındaki ilişkiyi inceleyen 3 farklı çalışma bulunmaktadır.

21 araştırma makalesi örneklemi bakımından incelendiğinde, çalışmaların tamamının sağlık sektörü üzerinde yapıldığı görülmektedir. Araştırmalarda sağlık kurumlarında çalışan bireyler, örneklem gruplarını oluşturmaktadır. Bu araştırmalarda, örneklem grubu olarak en fazla hemşireler seçilmiş ve 21 araştırmanın 14’ünde hemşirelerden veriler toplanmıştır. Araştırmalarda, hemşireler dışında örneklem olarak tanımlanan diğer gruplar ise; hekimler, cerrahlar, ebeler, sağlık çalışanları ve sağlık profesyonelleridir.

21 araştırma makalesine sonuçları itibari ile bakıldığında; 12 makalede, merhamet yorgunluğu ile farklı değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Bir araştırma makalesinde ise, incelenen değişken ile merhamet yorgunluğu arasında ilişki olmadığı belirlenmiştir. Dört çalışmada, araştırmanın örnekleminin merhamet yorgunluğu yaşadığı ve merhamet yorgunluğu düzeyinin yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Üç araştırma makalesinde, merhamet yorgunluğunun nedenleri ile ilgili sonuçlara ulaşılmıştır. Bir çalışmada, “ Merhamet Yorgunluğu-Kısa Ölçeğin” çalışmalarda kullanılmak için geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu saptanmıştır.

Tablo 6. Araştırma Makalelerinin Detaylı İncelemesi

Kaynak	Araştırmanın Amacı	Araştırmanın Örneklemi	Araştırmanın Sonucu
Atilla Gök (2015)	Yoğun bakım servislerinde çalışan hemşirelerde merhamet yorgunluğunu tespit etmek	Yoğun bakım servislerinde çalışan 10 hemşire	Hemşirelerin genelde merhamet yorgunluğu yaşadıkları, bununla mücadele için işyerinde ve iş dışında fiziksel ve fiziken yoğun bakım ortamından izole olma stratejisini tercih ettikleri tespit edilmiştir.
Polat & Erdem (2017)	Merhamet yorgunluğu düzeyinin çalışma yaşam kalitesi ile ilişkisini araştırmak	Isparta il merkezindeki hastanelerde faaliyet gösteren 346 sağlık profesyoneli	Merhamet yorgunluğunun üniversite hastanesinde çalışan sağlık profesyonellerine göre Sağlık Bakanlığı hastanelerinde çalışan sağlık profesyonellerinde daha fazla görülebileceği sonucuna varılmıştır.
Denk & Kockar (2018)	Cerrahi kliniklerde çalışan hemşirelerin merhamet yorgunluğu düzeyini belirlemek	Bir araştırma hastanesinin cerrahi kliniğinde çalışan 207 hemşire	Hemşirelerin yaşları arttıkça mesleki memnuniyet oranının da arttığı, kadınların mesleki memnuniyet oranının, erkeklerin ise tükenmişlik oranının daha yüksek olduğu, eğitim düzeyi düştükçe mesleki memnuniyet oranının azaldığı ve merhamet yorgunluğunun arttığı bulunmuştur.

Güncel İşletme Yönetimi Çalışmaları III

Cingi & Eroğlu (2019)	Baş boyun cerrahisi ile ilgilenen hekimlerde merhamet yorgunluğunu araştırmak	Türkiye çapında baş boyun cerrahisi ile ilgilenen 100 baş boyun cerrahisi	Baş boyun cerrahilerinde merhamet düzeyinin yüksek olduğu saptanmıştır.
Dinç & Ekinci (2019)	Merhamet Yorgunluğu-Kısa Ölçeğini Türkçe 'ye uyarlayarak geçerlilik ve güvenilirliğini incelemek	Bir üniversite hastanesinde çalışan 128 hemşire	Merhamet Yorgunluğu-Kısa Ölçeğinin merhamet yorgunluğunun değerlendirilmesinde geçerli ve güvenilir bir değerlendirme aracı olduğu saptanmıştır.
Kişmir & İrge (2020)	Merhamet yorgunluğu ile motivasyon ve iş doyumunu arasındaki ilişkiyi saptamak	İstanbul'da kamu ve vakıf eğitim ve araştırma hastanelerinde görev yapan 410 hekim dışı sağlık çalışanı	Merhamet Yorgunluğu ile motivasyon ve iş doyumunu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.
Özdelikara & Babur (2020)	Öğrenci hemşirelerin merhamet düzeylerini ve empatik eğilimlerini belirlemek	Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümünde eğitim gören 274 öğrenci hemşire	Öğrencilerin merhamet ölçeği ve empatik eğilim ölçeği puan ortalamalarının orta düzeyde olduğu; merhamet ve empatik eğilim arasında birbirine paralel artış/azalma gösterdiği belirlenmiştir.
Bakan & ark. (2020)	Onkoloji birimleri ve yoğun bakım ünitelerinde çalışan hemşirelerde etik duyarlılık ve merhamet yorgunluğu arasındaki ilişkiyi incelemek	Bir üniversite hastanesinde çalışan 178 hemşire	Çalışma süresi 1-5 yıl olanların ve işten ayrılmayı düşünenlerin daha fazla merhamet yorgunluğu yaşadıkları, etik duyarlılığın demografik özelliklerden etkilenmediği ve merhamet yorgunluğu ile etik duyarlılık arasında herhangi bir ilişki olmadığı belirlenmiştir.
Bülbüloğlu & Çınar (2021)	Cerrahi hemşirelerin merhamet yorgunluğunun, hasta bakım memnuniyetine etkisini incelemek	Bir eğitim ve araştırma hastanesinde çalışan 72 cerrahi hemşiresi ve 157 cerrahi birimlerde yatan hasta	Merhamet yorgunluğu ve bakım memnuniyeti yüksek düzeyde saptanmıştır.

Tablo 6. Araştırma Makalelerinin Detaylı İncelemesi (DEVAMI)

Çolak & Buldukoğlu (2021)	Hemşirelerin mesleki tatmin, tükenmişlik ve eşduyum yorgunluğu düzeylerini ve ilişkili faktörleri belirlemek	Akdeniz Üniversitesi Hastanesinde görev yapan 118 hemşire	Çalışanların yaşam kalitesinin temel parametreleri olan mesleki tatmin, tükenmişlik ve eşduyum yorgunluğunun kişisel ve mesleki özellikler ile ilişkili olduğu saptanmıştır.
Sevin & Partlak Günüşen (2021)	Hemşirelerin psikolojik dayanıklılığının çalışan yaşam kalitesinin alt boyutları olan merhamet yorgunluğu, tükenmişlik ve merhamet memnuniyetine ilişkin yordayıcı rolünü incelemek	Bir üniversite hastanesinde çalışan 350 hemşire	Psikolojik dayanıklılığın merhamet memnuniyetinin %12.7'sini, tükenmişliğin %19.5'ini ve merhamet yorgunluğunun %0.5'ini açıkladığı belirlenmiştir.
Tanrıkulu & Ceylan (2021)	Çocuk kliniklerinde çalışan hemşirelerin merhamet düzeyini ve merhamet yorgunluğunu belirlemek	Konya ilinde bulunan kamu, özel ve üniversite hastanelerinin çocuk kliniklerinde çalışan 192 hemşire	Hemşirelerin demografik ve klinik özelliklerine göre merhamet düzeylerinin yüksek, merhamet yorgunluğu düzeylerinin düşük olduğu sonucuna varılmıştır. Merhamet ile merhamet yorgunluğu arasında ters bir ilişki olduğu, hemşirelerin merhamet düzeyi arttıkça merhamet yorgunluğu düzeyinin azaldığı tespit edilmiştir.
Katran & ark. (2021)	COVID-19 pandemisinde ağır çalışma koşulları ve yoğun stres altında çalışan yoğun bakım hemşirelerinde merhamet yorgunluğu düzeyini belirlemek	İstanbul'da bir pandemi hastanesinin erişkin anestezi yoğun bakım ünitelerinde çalışan 363 yoğun bakım hemşiresi	Çoğunluğu genç, yeni mezun ve yoğun bakım ünitesinde sadece 0-1 yıllık deneyimi olan hemşirelerde, COVID-19 virüsü ile enfekte olup hastalığı geçirenlerin merhamet yorgunluğu daha yüksek bulunmuştur.

Güncel İşletme Yönetimi Çalışmaları III

Sökmen & Taşpınar (2021)	Doğumhanede çalışan ebelerde merhamet yorgunluğu algısını belirlemek	Bir kamu hastanesinin doğumhanesinde çalışan 13 ebe	Ebelerin merhamet kavramını benimsedikleri, merhamet yorgunluğu yaşadıkları ve kendi baş etme mekanizmalarını oluştururken psikolojik destek ve kurumsal destek almadıkları sonuçlarına varılmıştır.
Ertümer & Kaya (2022)	Sağlık profesyonellerinin merhamet yorgunluğu düzeyinin hasta güvenliği üzerine etkisini incelemek	Süleyman Demirel Üniversitesi Araştırma ve Uygulama Hastanesinde ve Isparta Şehir Hastanesi'nde çalışmakta olan 415 sağlık profesyoneli	Sağlık profesyonellerinin merhamet yorgunluğu düzeyinin hasta güvenliği tutumunu negatif yönde etkilediği tespit edilmiştir.
Ezer & Üstün (2022)	Sağlık çalışanlarının sağlıklı yaşam biçimi davranışlarını ve profesyonel yaşam kalitesini incelemek	Meslekte 6 ay ve daha uzun çalışma süresi olan 274 hekim ve hemşire	Sağlık çalışanlarının, sağlık sorumluluğu, beslenme, fiziksel aktivite ve stres yönetimi düzeyleri arttıkça, merhamet memnuniyeti düzeyleri artmakta; tükenmişlik ve merhamet yorgunluğu düzeyleri azalmaktadır.
Karaca & Emül (2022)	Sağlık çalışanlarında merhamet yorgunluğu düzeyinin iş doyumuna etkisinin olup olmadığını incelemek	Elazığ Fırat Üniversitesi Hastanesinde çeşitli pozisyonlarda çalışan 210 sağlık profesyoneli	Sağlık çalışanları orta düzeyde merhamet yorgunluğu ve iş doyumunu yaşadığı ve sağlık çalışanlarında merhamet yorgunluğu düzeyinin iş doyumunda anlamlı bir etkisi olduğu belirlenmiştir.
Dığın & ark. (2022)	Cerrahi hemşirelerinin merhamet yorgunluğu ile bakım davranışları arasındaki ilişkiyi belirlemek	Bir kamu hastanesinin cerrahi birimlerinde çalışan 143 hemşire	Cerrahi hemşirelerinin merhamet yorgunluklarının ortalamasının altında ve bakım kalitesi algılarının yüksek düzeyde olduğu görülmüştür. Hemşirelerin merhamet yorgunlukları arttıkça bakım kalitesi algıları azalmaktadır.

Tablo 6. Araştırma Makalelerinin Detaylı İncelemesi (DEVAMI)

Mansur & ark. (2022)	Sağlık çalışanlarında merhamet doymu ve merhamet yorgunluğunun sürekli öfke düzeyine etkisini belirlemek	386 sağlık çalışanı	Merhamet doymu ve merhamet yorgunluğu arasında ters yönlü ve zayıf bir ilişki; merhamet doymu ile sürekli öfke arasında da yine ters yönlü ancak orta düzeyde bir ilişkinin bulunduğu belirlenmiştir.
Avcı & ark. (2022)	COVID-19 tanısı alan hastalara bakım veren hemşirelerin merhamet yorgunluğu ve iş doymu arasındaki ilişkiyi belirlemek	Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi ve Mersin Üniversitesi Onkoloji Hastanesinde çalışan, COVID-19 tanısı alan hastalara bakım veren 182 hemşire	Cinsiyet, çalışma şekli, mesleği isteyerek seçme, işini sevme, alınan ücret ve çalışma koşulu gibi faktörlerin hemşirelerin merhamet yorgunluğunu ve iş doymunu etkilediği tespit edilmiştir. Değişkenler arasında negatif yönde ve zayıf bir ilişki saptanmıştır. Merhamet yorgunluğu ile iş doymu arasında ilişki olduğu ve merhamet yorgunluğu arttıkça, iş doymununun azaldığı saptanmıştır.
Eskimez & ark. (2022)	Bir üniversite hastanesinde çalışan hematoloji ve onkoloji hemşirelerinin merhamet düzeyini ve ilişkili faktörleri belirlemek	Bir üniversite hastanesinin çocuk ve yetişkin hematoloji ve onkoloji klinikleri ile kemik iliği transplantasyon ünitesinde çalışan 65 hemşire	Kronik ve ölümcül hastalığı olan hastalara bakım veren hematoloji ve onkoloji hemşirelerinin merhamet düzeylerinin yüksek olduğu belirlenmiştir.

SONUÇ

Merhamet yorgunluğu, başta sağlık çalışanları olmak üzere travma yaşamış bireyler ile etkileşimde olan tüm profesyoneller için içerisinde önemli riskler barındıran bir olgudur. Diğer taraftan empati yeteneği olan ve travmatik olaylara dolaylı olarak sürekli ve yoğun bir şekilde maruz kalan profesyoneller için merhamet

yorgunluğundan kaçınmak neredeyse imkansızdır. Bu nedenle merhamet yorgunluğunun yönetimi üzerinde durulması gereken önemli bir konudur. Najjar vd. (2009), literatüre dayanarak merhamet yorgunluğunun yönetiminin tükenmişliği ve işten ayrılma eğilimini azaltabileceğini ifade etmektedir.

Merhamet yorgunluğu araştırmalarındaki eğilimlerin tespit edilmesi amacı ile yapılan bu çalışmada, "Dergi Park Veri Tabanında" yer alan "merhamet yorgunluğu" konulu yayınlar; yayım yıllarına, yazar sayılarına, türlerine, araştırma türlerine, kullanılan veri toplama tekniğine, amacına, örnekleme ve sonuçlarına göre analize tabi tutulmuştur. Elde edilen bulgular ışığında şu sonuçlara ulaşılmıştır.

Araştırma sonuçları, yayınlanan makalelerin son iki yılda önemli ölçüde arttığını göstermektedir. 2015- 2020 yılları arasında ortalama 2 makale yayınlanırken, 2021 yılında bu sayı 9'a 2022 yılında ise 01.06.2022 tarihine kadar geçen sürede 8'e çıktığı görülmektedir. Yıllara göre yayınlanan makale sayısındaki artış, merhamet yorgunluğu olgusunun gelecek yıllarda daha fazla ilgili odağı olacağı şeklinde yorumlanabilir.

Elde edilen sonuçlara göre, tek yazarlı olarak yayınlanan makale oranı %7'dir. Makalelerin %93'ü iki veya daha fazla yazarın birlikte yer aldığı araştırmalardır. Merhamet yorgunluğu konusunda araştırmacıların ortak çalışma yürütme eğiliminde olduğu ifade edilebilir.

Makalelerin türüne göre dağılım sonuçları, yapılan çalışmaların büyük oranda uygulamaya yönelik olduğunu göstermektedir. Araştırma makaleleri toplam çalışmaların dörtte üçünden daha fazlasını oluşturmaktadır. Araştırmacıların merhamet yorgunluğu olgusunu incelerken araştırmalarında uygulama yapmayı ağırlıklı olarak tercih ettikleri söylenebilir.

Toplam makale sayısının %78'ini oluşturan araştırma makaleleri detaylı şekilde analiz edildiğinde, bu makalelerde araştırmacıların %90 gibi yoğun bir oranda, nicel araştırma yöntemlerini kullandıkları ve nicel araştırma yöntemlerini kullanan araştırmacıların tamamının veri toplamak için anket tekniğine başvurduğu görülmektedir. Diğer taraftan sadece iki çalışmada nitel araştırma yöntemlerinin kullanılmış olması, merhamet yorgunluğu olgusu ile yetersiz sayıda nitel araştırmanın yapıldığını göstermektedir. Bu nedenle nitel araştırma yöntemleri ile yürütülecek uygulamaların sayısının artırılması, konunun farklı boyutları ile incelenmesine katkı sağlayabilir.

Araştırma makalelerinin amacı, örnekleme ve sonuçlarına ilişkin elde edilen bulgular, dikkat çekici bir sonucu gözler önüne sermektedir. Merhamet yorgunluğunu konu alan araştırmaların tamamında sağlık kurumlarında çalışan profes-

yoneller özellikle de hemşireler örneklem grubu olarak belirlenmiştir. Travma yaşayan bireyler ile en sık muhatap olan profesyoneller, sağlık çalışanları olduğu için bu sonuç belki doğal karşılanabilir. Fakat itfaiyeciler, sosyal hizmet uzmanları, emniyet mensupları ve PDR uzmanları gibi çeşitli meslek grupları da travma yaşayan bireyler ile etkileşim içerisinde bulunmaktadır. Bu gruplara yönelik yapılacak çalışmalar, merhamet yorgunluğu olgusunun daha doğru değerlendirilmesine fayda sağlayabilir. Ayrıca, merhamet yorgunluğunun “işten ayrılma niyeti”, “örgütsel özdeşleşme”, “örgütsel bağlılık” ve “örgütsel vatandaşlık davranışı” gibi önemli örgütsel davranış konuları ile olan ilişkisinin incelenmesi, merhamet yorgunluğunun etkilerinin örgütsel düzeyde neler olduğunun anlaşılmasına katkıda bulunabilir.

KAYNAKLAR

- Atila Gök, G. (2015). Merhamet etmenin dayanılmaz ağırlığı: hemşirelerde merhamet yorgunluğu. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20 (2), 299-313.
- Avcı, A., Çavuşoğlu, E., Moran, M. & Gün, M. (2022). COVID-19 tanısı alan hastaya bakım veren hemşirelerde merhamet yorgunluğu ve iş doyumunu arasındaki ilişki. *Avrasya Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5 (2), 43-52. Doi: 10.53493/avrasyasbd.997016
- Bakan, A.B., Kılıç, D., Aslan, G. & Uçar, F. (2020). Onkoloji birimleri ve yoğun bakım ünitelerinde çalışan hemşirelerde etik duyarlılık ve merhamet yorgunluğu arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 4 (1), 20-29.
- Bride, B.E., Radey, M., & Figley, C.R. (2007). Measuring compassion fatigue. *Clinical Social Work Journal*, 35 (3), 155-163.
- Bülbüloğlu, S., & Çınar, F. (2021). Cerrahi hemşirelerde merhamet yorgunluğunun bakım memnuniyetine etkisi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 24 (2), 255-263.
- Chochinov, H.M. (2007). Dignity and the essence of medicine: The A, B, C, and D of dignity conserving care. *BMJ*, 335 (7612), 184-187.
- Cingi, C.C., & Eroğlu, E. (2019). Sağlık çalışanlarında merhamet yorgunluğu, *Osmangazi Tıp Dergisi*, 41 (1), 58 – 71. Doi: 10.20515/otd.449810
- Coetzee, S.K., & Klopper, H.C. (2010). Compassion fatigue within nursing practice: A concept analysis. *Nursing & Health Sciences*, 12 (2), 235-243.
- Çolak Y.Y. & Buldukoğlu K. (2021). Hemşirelerin mesleki tatmin, tükenmişlik ve eşduyum yorgunluğu düzeylerinin incelenmesi: Bir üniversite hastanesi örneği. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 8 (2), 144-150. Doi: 10.31125/hunhemsire.966330
- Denk, T., & Kockar, C. (2018). Compassion fatigue in nurses working in surgical clinics. *Life Skills Journal of Psychology*, 2 (4), 237-245.
- Dığın, E., Özkan, Z.K., & Şahin, A. (2022). Cerrahi hemşirelerinin merhamet yorgunluğu ile bakım davranışları arasındaki ilişkinin belirlenmesi. *Online Türk Sağlık Bilimleri Dergisi*, 7 (2), 272-277. doi:10.26453/otjhs.1055157
- Diñç, S., & Ekinci, M. (2019). Merhamet yorgunluğu kısa ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlanması, geçerlilik ve güvenilirliği. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 11 (1), 192-202.
- Ertümer, A.G., & Kaya, E. (2022). Sağlık profesyonellerinin merhamet yorgunluğu düzeyinin hasta güvenliğine etkisi, *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 25 (1), 139-154.
- Eskimez, Z., Köse Tosunöz, İ., Şişman, H., & Akyüz, S. (2022). Hematoloji ve onkoloji hemşirelerinde merhamet düzeyi ve ilişkili faktörler. *Izmir Democracy University Health Sciences Journal*, 5 (1), 192-205. Doi: 10.52538/iduhs.1095048

- Ezer, S., & Üstün, B. (2022). Sağlık çalışanlarının profesyonel yaşam kalitesi ve sağlıklı yaşam biçimi davranışlarının incelenmesi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 38 (1), 29-42. Doi: 10.53490/eghehemsire.1003831
- Figley, C.R. (1995). Compassion Fatigue as Secondary Traumatic Stress Disorder: An Overview, Charles R. Figley (Ed.), *Compassion Fatigue Coping with Secondary Traumatic Stress Disorder in Those Who Treat the Traumatized* içinde, New York: Taylor & Francis Group.
- Figley, C.R. (2002). Compassion fatigue: Psychotherapists' chronic lack of self care. *Journal of Clinical Psychology*, 58 (11), 1433-1441.
- Jenkins, B., & Warren, N.A. (2012). Concept analysis: Compassion fatigue and effects upon critical care nurses. *Critical Care Nursing Quarterly*, 35 (4), 388-395.
- Karaca, A., & Emül, E. (2022). The effect of compassion fatigue on work satisfaction in healthcare professionals during the covid-19 pandemic period. *Journal of Social Research and Management*, (1), 89-104.
- Katran, H.B., Gür, S., Arpag, N., & Çavuşlu, M. (2021). COVID-19 pandemisinde yoğun bakım hemşirelerinde merhamet yorgunluğu. *Yoğun Bakım Hemşireliği Dergisi*, 25 (2) , 42-50.
- Kişmir, Ş., & İrge, N.T. (2020). Merhamet yorgunluğu düzeyinin çalışanların motivasyonu ve iş doyumlarına etkisi: Sağlık çalışanları üzerinde bir uygulama. *R&S-Research Studies Anatolia Journal*, 3 (1), 1-18.
- Mansur, F., Özzeybek Taş, M., & Ekinci, N. (2022). Sağlık çalışanlarında merhamet doymu ve merhamet yorgunluğunun sürekli öfke düzeyine etkisi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15 (40), 436-469.
- Maytum, J.C., Heiman, M.B., & Garwick, A.W. (2004). Compassion fatigue and burnout in nurses who work with children with chronic conditions and their families. *Journal of Pediatric Health Care*, 18 (4), 171-179.
- McHolm, F. (2006). Rx for compassion fatigue. *Journal of Christian Nursing*, 23 (4), 12-19.
- Najjar, N., Davis, L.W., Beck-Coon, K., & Carney Doebbeling, C. (2009). Compassion fatigue: A review of the research to date and relevance to cancer-care providers. *Journal of Health Psychology*, 14 (2), 267-277.
- Özdelikara, A., & Babur, S. (2020). Hemşirelik öğrencilerinin merhamet düzeyi ve empatik eğilim ilişkisi. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 11 (2), 342-349.
- Polat, F.N., & Erdem, R. (2017). Merhamet yorgunluğu düzeyinin çalışma yaşam kalitesi ile ilişkisi: Sağlık profesyonelleri örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (26), 291-312.
- Polat, F.N. (2016). Merhamet yorgunluğu düzeyinin çalışma yaşam kalitesi ile ilişkisi: Sağlık profesyonelleri örneği, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü* (Yüksek Lisans Tezi), Isparta.
- Potter, P., Deshields, T., Divanbeigi, J., Berger, J., Cipriano, D., Norris, L., & Olsen, S. (2010). Compassion fatigue and burnout: Prevalence among oncology nurses, *Clinical Journal of Oncology Nursing*, 14 (5), 56-62.
- Sabo, B.M. (2006). Compassion fatigue and nursing work: Can we accurately capture the consequences of caring work?. *International Journal of Nursing Practice*, 12 (3), 136-142.
- Sevin, B., & Partlak Günüşen, N. (2021). Hemşirelerin psikolojik dayanıklılığının merhamet yorgunluğu, tükenmişlik ve merhamet memnuniyeti üzerine yordayıcı rolü, *DEUHFED*, 14 (4), 379- 386.
- Sorenson, C., Bolick, B., Wright, K., & Hamilton, R. (2016). Understanding compassion fatigue in healthcare providers: A review of current literature. *Journal of Nursing Scholarship*, 48 (5), 456-465.
- Sökmen, Y., & Taşpınar, A. (2021). Doğumhanede çalışan ebelerde merhamet yorgunluğu algısı: Nitel bir çalışma. *Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6 (1), 55-62. Doi: 10.47115/jshs.775349
- Şirin M., & Yurttaş A. (2015). Hemşirelik bakımının bedeli: Merhamet yorgunluğu. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 8 (2), 123-130.
- Tanrıkulu, G., & Ceylan, B. (2021). Çocuk kliniklerinde çalışan hemşirelerde merhamet düzeyi ve merhamet yorgunluğu. *Sağlık Bilimleri Dergisi*, 30 (1), 31-36. Doi: 10.34108/eujhs.727445
- TDK (2022). Güncel Türkçe Sözlüğü. (15.05.2022 tarihinde <https://www.sozluk.gov.tr> adresinden ulaşılmıştır).

